

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Δ. ΜΟΥΚΑΝΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΘΡΑΚΗΝ

ΑΘΗΝΑΙ
1972

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Δ. ΜΟΥΚΑΝΟΥ

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ
ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΘΡΑΚΗΝ

ΑΘΗΝΑΙ
1972

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

**ΕΙΣ ΤΗΝ ΙΕΡΑΝ ΜΝΗΜΗΝ
ΤΟΥ ΑΓΑΠΗΤΟΥ ΜΟΥ ΘΕΙΟΥ
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΦΡΑΓΚΟΥ
ΝΟΣΤΑΛΓΟΥ ΤΗΣ ΘΡΑΚΙΚΗΣ ΓΗΣ
ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΑΝΑΤΙΘΕΤΑΙ**

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΟΥ ΜΥΘΟΥ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΧΑΙΑΝ ΘΡΑΚΗΝ¹

ὑπὸ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΜΟΥΚΑΝΟΥ

Μετεκπαιδευομένου εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Heidelberg

Ἐπιφέρει μία σχολὴ τῶν ἀνθρωπογεωγράφων, τὴν ὁποίαν ἱδρυσε ὁ Γερμανὸς Ratzel εἰς τὸ τέλος τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, ἣτις ἀνέπτυξε τὴν θεωρίαν τῆς γεωγραφικῆς ἀναγκαιότητος, ὅτι δηλαδὴ τὸ πνεῦμα τοῦ τοπίου σφουρηλατεῖ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ψυχὴν τῶν λαῶν. Ἡ σχολὴ αὕτη ὑποστηρίζει μὲ διάφορα ἐπιχειρήματα, ὅτι τὰ ἄτομα καὶ οἱ λαοὶ διατελοῦν πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν τῶν τόπων, ὅπου ζοῦν καὶ ἀναπτύσσονται. Τὸ ἔδαφος, ἡ διατροφή καὶ αἱ οἰκονομικαὶ ἀνάγκαι ἀσκοῦν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὴν ἐν γένει ζωὴν τῶν ἀνθρώπων, τὴν διαμόρφωσιν τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολιτισμοῦ. Αἱ συνεχεῖς πλήμμυραι τοῦ Νείλου, αἱ ὁποῖαι ἠφάνιζον παντελῶς τὰ ὄρια τῶν ἀγρῶν, ἤγαγον τοὺς ἀρχαίους Αἰγυπτίους εἰς τὴν ἀνάγκην ἀκριβῶν μετρήσεων ἐφευρεθέντων πρὸς τοῦτο τῶν πρώτων ἀρχῶν τῆς γεωμετρίας. Ὁ καθαρὸς οὐρανὸς ἔπειτα ἤγαγε τοὺς Χαλδαίους πρὸς ἀστρονομικὰς μελέτας καὶ ἀνακαλύψεις.

Ὁ Ἴπποκράτης ἐρευνᾷ καὶ σπουδάζει ὄχι μόνον τὴν φυσιολογίαν τοῦ ἀσθενοῦς, ἀλλὰ καὶ τὸ περιβάλλον, ὅπου ἐνεφανίσθη ἡ ἀσθένεια, τὴν ποιότητα τῶν ὑδάτων καὶ τὸν τόπον διαβιώσεως τοῦ ἀσθενοῦς. Παραδέχεται ὅτι ἡ διαφορὰ τῶν κλιμάτων διαφοροποιεῖ καὶ τοὺς ἀνθρώπους ἀναλόγως.

Πάντως ἡ μελέτη τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν τῶν τόπων δὲν πρέπει νὰ ἔχη κολοσσιαίαν σημασίαν, οἷαν ἀποδίδουν οἱ ὁπαδοὶ τῆς σχολῆς αὐτῆς, διότι πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι, ἐὰν τὸ φυσικὸν περιβάλλον ἐξασκῆ ἐπί-

1. Βλ. γενικῶς Eugen Oberhammer ἄρθρον : «Θράκη» ἐν : R.E., VI A¹ (1936) 392 = ἐνθ' ἀν., στήλ. 392, 46 - 404, 60. Ὡσαύτως B. Lenk ἄρθρον : «Τὰ θρακικὰ γένη (φυλαί)» ἐνθ' ἀν., στήλ. 404, 61 - 407, 30. W. Brandenstein ἄρθρον : «ἡ θρακικὴ γλῶσσα» ἐνθ' ἀν., στήλ. 407, 32 - 414, 2. B. Lenk ἄρθρον : «ἡ ἐν γένει ἱστορία τῆς Θράκης» ἐνθ' ἀν., στήλ. 414, 3 - 452, 44. Artur Betz ἄρθρον : «Ἡ Θράκη ὑπὸ τὴν ρωμαϊκὴν κυριαρχίαν» ἐνθ' ἀν., στήλ. 452, 45 - 472, 62. Gawril Kazarow ἄρθρον : «Ἡ θρακικὴ θρησκεία», ἐνθ' ἀν., στήλ. 472, 64 - 551, 53.

δρασίν τινα ἐπὶ τὸν ἄνθρωπον, μεγαλυτέραν ἐπίδρασιν ἐξασκεῖ ὁ ἄνθρωπος, ὁ ὁποῖος ἀντιπροσαρμόζει τὸ περιβάλλον πρὸς τὰς ἀνάγκας του. Ἐπομένως, δὲν εἶναι ἀπόλυτος ἡ γνώμη, ὅτι ὁ ἄνθρωπος προσαρμόζεται πρὸς τὸ περιβάλλον, δεδομένου ὅτι ἡ σημερινὴ τεχνικὴ ἀνάπτυξις ἔφερε τὸν ἄνθρωπον εἰς ἔτι πλεονεκτικὴν θέσιν ἔναντι τοῦ περιβάλλοντος. Ὁ ἄνθρωπος σήμερον εἶναι αὐτός, ὁ ὁποῖος μὲ τὴν μηχανὴν διαμορφώνει τὸ περιβάλλον καὶ τὸ προσαρμόζει πρὸς τὰς ἀνάγκας του.

Παρά ταῦτα, ἐὰν ἀνατρέξωμεν αἰῶνας πρὶν εἰς τὴν μυθικὴν ζωὴν τῶν ἀρχαίων λαῶν τῆς Μεσογείου καὶ τῆς Ἀσίας, θὰ ἴδωμεν ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀκόμη δὲν ἔφθασε εἰς τὴν ἀπαιτουμένην αὐτοσυνειδησίαν, ὥστε νὰ προσαρμόσῃ τὸ περιβάλλον πρὸς τὸν ἑαυτόν του, δηλαδὴ νὰ τὸ ὑποτάξῃ. Τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν εἶχε ἀκόμη τὴν λογικὴν μέθοδον ἐρμηνείας τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς. Ἐπόμενον ἦτο ὅτι τὸ περιβάλλον τὸν ἐπίεζε πολὺ καὶ ἐκυριάρχει ἐφ' ὅλης τῆς ζωῆς του. Αὐτὴν τὴν περίοδον λοιπὸν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὅπου δὲν ὑπάρχει οὐδεμία λογικὴ ἐξήγησις περὶ κόσμου, ὅπου δὲν ἔχουν ἀνακύψει ἀκόμη τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ πνεύματος, ἡ φιλοσοφία τὴν ὀνομάζει μυθικὴν περίοδον τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς. Ἐδῶ κυριαρχεῖ ἡ ἔννοια τοῦ μύθου καὶ φυσικὰ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ ὑποστηρίξωμεν τὸ ἐπιχείρημα, ὅπερ ἀνωτέρω ὑπεστηρίξαμεν, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἀντιπροσαρμόζει τὸ περιβάλλον πρὸς τὰς ἀνάγκας του. Αὐτὴν τὴν ἐποχὴν ὁ ἄνθρωπος φοβεῖται τὸ περιβάλλον. Κυριαρχεῖ ἐδῶ ὁ «Μῦθος» καὶ τὸ περιβάλλον εἶναι πλήρες μύθων.

Μία ἀπόπειρα διαλύσεως τοῦ ἀποπνικτικοῦ αὐτοῦ περιβάλλοντος τῶν μύθων δὲν ἐπιτυγχάνει. Τὸ ἀκτινοβόλον πῦρ τοῦ Διός, τὸ φῶς τῆς γνώσεως καὶ τῆς σοφίας, δὲν ἔρχεται ἀπὸ τὴν σκοτεινὴν ἐπικράτειαν τοῦ μυστηρίου πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ὁ Προμηθεὺς ἀφαρπάζει τοῦτο ἀπὸ τὰ ἀπροσπέλαστα ἀνάκτορα τοῦ Ὀλύμπου, ἀλλὰ τιμωρεῖται σκληρῶς. Ὁ δαυλὸς τοῦ φωτός καὶ τῆς σοφίας δὲν ἐπέπρωτο νὰ φθάσῃ εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ σκοτεινοῦ περιβάλλοντος κυριαρχούμενον γένος τῶν ἀνθρώπων. Ἡ φύσις μένει ἀσύλληπτος καὶ ὁ πόνος τοῦ ἀνθρώπου μέγας. Μυστήρια καλύπτουν τὸ περιβάλλον. Τὸ πῦρ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ ἡ διδασκαλία πασῶν τῶν τεχνῶν, τὰ ὅποια παρέσχε εἰς τοὺς ἀνθρώπους ὁ Προμηθεὺς, ὥστε νὰ ἀνυψωθῶσι ἐκ τῆς ζωώδους καταστάσεως εἰς τὴν αὐτοσυνειδησίαν των, συνήντησαν τὴν ἀντίδρασιν τῶν ἀνυποτάκτων δυνάμεων τῆς ἀχανοῦς φύσεως, συνήντησαν τὴν ἀντίδρασιν τοῦ μυστηριακοῦ περιβάλλοντος. Χαρακτηριστικὸν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ φόβου τοῦ ἀνθρώπου εἶναι καὶ ἡ εὐλαβὴς αὐτὴ ἱκεσία:

«ὦ δῖος αἰθὴρ καὶ ταχύπτεροι πνοαὶ
ποταμῶν τε πηγαὶ ποντίων τε κυμάτων
ἀνήριθμον γέλασμα παμμῆτορ τε γῆ,

καὶ τὸν πανόπτην κύκλον ἡλίου καλῶ
ἴδεσθέ μ', οἷα πρὸς θεῶν πάσχω θεός.
δέρχθηθ', οἷαις αἰκείαισιν
διακνυαίμενος τὸν μυριετῆ
χρόνον ἀθλεύσω». ²

Ὁ Προμηθεύς, ὅστις ἔκλεψε τὸ πῦρ ἀπὸ τὸν δημιουργὸν Ἡφαιστον, τὸν πατέρα τῶν χθονίων θεοτήτων Καβείρων, ἐδίδαξε διὰ τοῦ πυρὸς εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, ἀστρονομίαν, γραφὴν, ἀριθμούς, ναυτιλίαν, ἰατρικὴν, τὴν τῆξιν τῶν μετάλλων κ.ά. Ἦτο ὁ φορεὺς τῆς ἰσχύος τοῦ ἀνθρώπου, διὰ τὴν ὑποτάξιν τὴν ἀνυπότακτον μέχρι τότε φύσιν. ³

Ὁ μῦθος, πρέπει νὰ εἰπωμεν, εἶναι μία μεγάλη ἀφετηρία τοῦ πνεύματος καὶ ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου. ⁴ Πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ «Λόγου» ἦτο ταυτοχρόνως θρησκεία καὶ κοσμοθεωρία. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα ἔπειτα διὰ τῶν μεγάλων τραγικῶν ἔφθασεν εἰς τὴν τραγικὴν σκηρῆν, τὰ δὲ πρόσωπα ἦσαν γνωστὰ μορφὰι τοῦ μύθου. Ὁ Εὐριπίδης μάλιστα ἄγει τὸν μῦθον πρὸς τὸν ἠθικὸν προβληματισμόν. Βλέπομεν ὅτι ἡ φαντασία τῶν Ἑλλήνων δὲν εἶναι τόσο ὑπερβολικὴ, ὅπως τῶν λαῶν τῆς Ἀνατολῆς. Γεγονὸς πάντως εἶναι ὅτι μὲ τὸν «Μῦθον» ὁ ἀνθρώπος προσπαθεῖ νὰ σχηματίσῃ εἰκόνα περὶ τοῦ κόσμου, ἡ ὁποία νὰ τὸν προσδιορίζῃ εἰς τὴν ζωὴν του.

«ἐπάμεροι· τί δέ τις; τί δ' οὐ τις; σκιᾶς ὄναρ
ἄνθρωπος. Ἄλλ' ὅταν αἶγλα διώσδοτος ἔλθῃ
λαμπρὸν φέγγος ἔπεστιν ἀνδρῶν καὶ μείλιχος αἰών». ⁵

2. Αἰσχ. Προμ. 88 κ.έξξ. Περὶ τοῦ μύθου τοῦ Προμηθέως Πρβλ. Ἡσ. θεογ. 520 κ. ἐξ. Βλ. σχετικῶς καὶ Κ. Μερεντίτου, Πολιτισμὸς καὶ γλῶσσα ὑπὸ τὸν ἑλληνικὸν καὶ ἰταλικὸν οὐρανόν, ἐν Ἀθήναις 1950, σ. 23, 24.

3. Πρβλ. W. Kraus καὶ L. Eckhart ἄρθρα : «Προμηθεύς» ἐν : R.E., XXIII 1 (1957) 653, 702 = ἐνθ' ἀν., στήλ. 653, 53 - 702, 50 καὶ στήλ. 702, 51 - 730, 36. Βλ. ὡσαύτως καὶ Karl Kerényi, Prometheus, Zürich 1946 ὡς καὶ Michael Grant : Mythen der Griechen und Römer, München 1964, σσ. 247 - 265.

4. Mythen, γράφει ὁ Hans - Georg Gadamer, sind Urgedanken der Menschheit... Ein solcher Mythos, dessen stummer Sprache wir uns nicht zu entziehen vermögen, ist der antike Prometheus - Mythos (Kleine Schriften II, Tübingen 1967, s. 64). Ὁ Nietzsche ἀκριβῶς συνέκρινε τὸν μῦθον τοῦ Προμηθέως μὲ τὸν σημιτικὸν μῦθον τῆς πτώσεως. Ὁ Gadamer παρατηρεῖ : Er deutet in mythischer Form die Tragödie der Kultur (βλ. ἐνθ' ἀν. σ. 65). Περαιτέρω χαρακτηρίζει τὸν Προμηθεῆ ὡς δριον τοῦ Τιτανικοῦ (σ. 106) καὶ διὰ τὸν Goethe σημειοῖ : Freilich, die Prometheusfigur hat Goethe nicht nur dies eine Mal beschäftigt, sondern es war ihm, wie er selbst bekennt, «der mythologische Punkt, wo Prometheus auftritt, immer gegenwärtig und zur belebten Fixidee geworden» (σ. 108). Τὴν ἐπίδρασιν τῆς μορφῆς τοῦ Προμηθέως ἐπὶ τὸν Goethe βλ. ἐνθ' ἀν. σ. 108 κ. ἐξ.

5. Πινδ. Πυθ. 8, 95 κ.έξ.

Ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀδύνατον καὶ ἀσταθὲς ὄν, ἡ δὲ αἰωνία νοσταλγία του εἶναι ὁ μείλιχος αἰὼν, εἶναι ἡ εὐδαιμονία (Εὐδαιμών = Εὐ—δαίμων).⁶ Ἀρχιλόχος ὁ Πάριος γνωρίζει ὅτι πάντα τὰ ἀνθρώπινα εἶναι ἀσταθῆ καὶ ὅτι ὅλα μεταβάλλονται. Δὲν ρυθμίζει ὁ ἄνθρωπος τὸν ἑαυτόν του, ἀλλὰ κυβερνᾶται καὶ κατευθύνεται ἔξωθεν ἀπὸ δυνάμεις, τὰς ὁποίας οὔτε νὰ προῖδη, οὔτε νὰ ὀντιμετωπίσῃ δύναται.⁷ Ἡ μυθικὴ ἀκριβῶς εἰκὼν τοῦ ἀνθρώπου περὶ τοῦ κόσμου εἶναι μίᾳ ὑποταγῇ αὐτοῦ πρὸς τὰς ἀγνώστους δυνάμεις τοῦ περιβάλλοντος, αἱ ὁποῖαι κατ' αὐτὸν ρυθμίζουν τὴν ζωὴν του.

«ἀλλ' ἄκρας εὐηθίας

ἄπτιοι' ἄν, ὅστις τὴν φύσιν νικᾶν θέλει»,^{7α} τονίζει ὁ Εὐριπίδης. Ἐξ αὐτῆς τῆς βασικῆς παραδοχῆς διεμορφώθη βαθμηδὸν ἡ ἀρχαία θρησκεία καὶ ὁ «Μῦθος». Ὅλη ἡ ἀντικειμενικὴ φύσις ἐκαλύπτετο διὰ μυθικῶν παραστάσεων καὶ ἐννοιῶν.⁸

Ἡ θρησκεία λοιπὸν καὶ ὁ μῦθος ἐν τῇ ζωῇ τοῦ ἀνθρώπου προηγούμενοι χρονικῶς τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ἐπιστήμης.⁹ Μυθικαὶ παραστάσεις καὶ εἰκόνες δαιμόνων ἀπετέλουν τὴν κοσμοθεωρίαν τῶν προϊστορικῶν καὶ τῶν διηρικῶν ἀκόμη χρόνων. Τοῦτο παρατηροῦμεν καὶ κατὰ τὰς δυσμᾶς τοῦ ἀρχαίου γίου, ὅπου ἔχομεν τὸ φαινόμενον τοῦ «συγκρητισμοῦ», ἤτοι τὸ φαινόμενον τῆς ἀναμείξεως ἀνατολικῶν θρησκειῶν καὶ δεισιδαιμονιῶν μὲ τὰς ἑλληνικὰς καὶ ρωμαϊκὰς θεότητας εἰς τοὺς ἑλληνιστικὸς καὶ ρωμαϊκοὺς χρόνους. Ἡ ἀρχαία θρησκεία ἀπώλεσε τὴν παλαιὰν αὐτῆς αἴγλην καὶ ἐγένετο σκοτεινὸν μυστήριον πολυθεϊσμοῦ μεμειγμένον μὲ τὰ ἀσιατικὰ δαιμονικὰ πνεύματα. Τὰ δαιμονικὰ αὐτὰ πνεύματα ἐπέδρασαν ἀργότερον καὶ ἐπὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ εἰς τὸ κεφάλαιον τῆς πίστεως εἰς τὸν Σατανᾶν καὶ τὸν κόσμον τῶν πονηρῶν πνευμάτων.

Εἰς τὴν ποίησιν τοῦ Ὀμήρου ἡ ἡμέρα καὶ ἑσπέρα, ἡ νύξ, ἡ γῆ, ὁ οὐρανός, ἡ θάλασσα, οἱ ποταμοί, οἱ καρποί, αἱ ἐλαῖαι, ὁ οἶνος, εἶναι πράγματα ἱερά

6. Βλ. Ἀριστοξ. Δ. Σκιαδᾶ : Γλυκὸς βίωτος - μείλιχος αἰὼν, Ἀθήναι 1964, σ. 10 κ. ἐξ.

7. Πρβλ. Α. Σκιαδᾶν, ἐνθ' ἄν. σ. 18 κ. ἐξ. ἐνθα καὶ τὰ ἀποσπάσματα τοῦ Ἀρχιλόχου.

7α. Α. Nauck : Tragicorum Graecorum Fragmenta, Hildesheim 1964, Fr. 904.

8. Βλ. καὶ Karl Kerényi : Griechische Grundbegriffe, Zürich 1964, σσ. 11 - 28, 53 κ. ἐξ., 59 κ. ἐξ.

9. Βλ. Wolf Aly ἄρθρον : «Μῦθος» ἐν : R.E., XVI² (1935) 1374 := ἐνθ' ἄν., στήλ. 1374, 40 - 1411, 55. Ὡσαύτως καὶ K. Kerényi, Die antike Religion, Leipzig 1940 καὶ M. Grant, Mythen der Griechen und Römer, München 1964, τὸ ὅποῖον παρεπέμψαμεν ἀνωτέρω. Βασικὸν τὸ ἔργον τοῦ W. Jaeger : Die Theologie der frühen griechischen Denker, Stuttgart 1963, ἐνθα ἡ ἀναζήτησις τοῦ ὄντος χαρακτηρίζεται ὡς θεολογία.

καὶ θεῖα. Ἐντὸς τῆς φύσεως κρύπτεται ἡ θεότης. Κατ' οὐσίαν οἱ θεοὶ τῶν ἀρχαίων εἶναι οἱ πόθοι τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὁποῖοι ἐξαντικεμενικοποιήθησαν. Εἰς τοὺς προομηρικοὺς βεβαίως χρόνους κυριαρχοῦν τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, ἡ ὁμηρικὴ ὁμῶς θρησκεία εἶναι θρησκεία τοῦ φωτός, ἐνώπιον τῆς ὁποίας συνειδέθησαν οἱ θεοὶ τῶν προομηρικῶν χρόνων.

Οἱ Ἕλληνες ἐφαντάσθησαν καὶ ἔπλασαν τοὺς θεοὺς των ὄχι ὑπὸ μορφὰς φυσικῶν στοιχείων ἢ τερατωδῶν ὄντων, ἀλλ' ὑπὸ τὴν εὐγενεστέραν τῶν μορφῶν, τὴν ἀνθρωπίνην. Γεγονὸς πάντως εἶναι, ὅτι πρὸ τοῦ σταδίου τούτου ἐβασίλευε ἡ ἀποθέωσις τῶν φυσικῶν φαινομένων.

Παρὰ ταῦτα καὶ ἡ ὁμηρικὴ θρησκεία εἶναι καὶ αὐτὴ ὑπὸ φιλοσοφικὴν ἰνναίαν «Μῦθος» καὶ ποτὲ «Λόγος», δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος πάλιν ὑπὸ μίαν ἐξελιγμένην μορφήν εἶναι ὑποτεταγμένος εἰς τοὺς θεοὺς, οἵτινες παρέχουν εἰς αὐτὸν ὠραιότητα, κυνηγετικὴν δεξιότητα, σοφίαν, κ.ἄ. Βασικῶς ὁ ἄνθρωπος εἶναι ὑποτεταγμένος εἰς τὴν φύσιν, ἣτις εἶναι ἡ μαρτυρία τῆς υπάρξεως τῶν θεῶν. Καὶ ἐφ' ὅσον οἱ θεοὶ εἶναι «αἰὲν ἔόντες», οἱ ἄνθρωποι ὡς ἐφήμεροι καὶ φθαρτοὶ ὑποτάσσονται εἰς τὸ φυσικὸν τοῦτο περιβάλλον, τὸ ὁποῖον ἔχει γίνει πλέον μεταφυσικόν. Πλὴν τῶν θεῶν κυριαρχεῖ καὶ ἡ παντοδύναμος Μοῖρα, ἡ «κραταιά», εἰς τὸν προομηρικὸν κυρίως βίον. Παρ' Ὀμήρῳ ἡ Μοῖρα εἶναι ἡ ἰδέα μιᾶς ἀδιασπάστου τάξεως, ἡ ὁποία κυριαρχεῖ πανταχοῦ. Εἰς τὴν «Ἀνάγκην» αὐτὴν πείθονται καὶ οἱ θεοί. Ἡ Μοῖρα εἶναι ὁ ἀνώτατος τοῦ παντός κυβερνήτης, οὗ τὰς ἀμετακλήτους βουλὰς οὐδ' αὐτοὶ οἱ θεοὶ δύνανται νὰ μεταβάλωσιν.

Ἡ φιλοσοφικὴ σκέψις ὡς ἀντίθεσις πρὸς τὸν πνευματικὸν χῶρον τοῦ μύθου¹⁰ ἀνέκυψε τὸ πρῶτον εἰς τὴν Ἰωνίαν. Διεκήρυξεν ὅτι οἱ θεοὶ τῶν μύθων οὐδὲν ἄλλο ἦσαν ἢ δημιουργήματα τῆς φαντασίας τοῦ ἀνθρώπου καὶ ὅτι ἦσαν σύμβολα ἀπλῶς τῶν φυσικῶν δυνάμεων. Παρὰ ταῦτα ὁ μῦθος ὡς πνευματικὸς πολιτισμὸς καὶ ὡς πρωταρχικὴ ἀρχὴ πολιτισμοῦ ἐξηκολούθησε νὰ προσδιορίξῃ τὴν ἱστορίαν τοῦ ἐλληνικοῦ πνεύματος καὶ ὅταν ἀκόμη ἐνεφανίσθη εἰς τὴν ἀνθρωπίνην ἱστορίαν ὁ «Λόγος» κατὰ τὸν 6ον π.Χ. αἰῶνα. Διότι ἀκρι-

10. «Es gibt eine klassische Definition des Wesens des Menschen, die Aristoteles aufgestellt hat, wonach er das Lebewesen ist, das Logos hat. In der Tradition des Abendlandes wurde diese Definition in der Form Kanonisch, dass der Mensch das animal rationale, das vernünftige Lebewesen, d.h. durch die Fähigkeit des Denkens von den übrigen Tieren unterschieden sei. Man hat also das griechische Wort Logos durch Vernunft bzw. Denken wiedergegeben (Hans-Georg Gadamer, *kleine Schriften I*, Tübingen 1967, S. 93)». Βλ. καὶ τὸ βασικώτατον ἔργον τοῦ Wilhelm Nestle : *Vom Mythos zum Logos*, Stuttgart 1940, S. 81 κ.ἐξ. Βλ. καὶ Δημητρίου Δ. Μούκανου: *Ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ Χριστιανισμὸς*, Ἀθῆναι 1967, σ. 48 κ. ἐξ.

βῆς ὁ ἄνθρωπος καὶ τότε ἠσθάνετο τὴν βασικὴν ἀνάγκην νὰ ἀκούσῃ κάτι ἀπὸ τὸ σκοτὸς τῆς μεταφυσικῆς.¹¹ Ὁ θεὸς ἐνταῦθα ὁμιλεῖ καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀκούει. Ἐπομένως τὸ ὑπερβατικὸν ἐνταῦθα προσδιορίζει καθ' ὁλοκληρίαν τὸν ἄνθρωπον. Καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ «Λόγος» ἔρχεται εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ «Μῦθος» συμβολίζει τὴν φωνὴν τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία ἔρχεται ἀπὸ τὸ μεταφυσικὸν σκοτὸς. Ἐχομεν τὴν ὀρφικὴν θρησκευτικὴν καὶ μυστηριακὴν κίνησιν, ἣτις προελθοῦσα ἀπὸ Βορρᾶ καὶ διδάξασα τὴν μετενσάρκωσιν καὶ τὴν κάθαρσιν τῆς ψυχῆς διὰ διαφόρων μυστηριακῶν τελετῶν ἐπέδρασε πρῶτον ἐπὶ τὸν Φερεκίδην τὸν Σύριον καὶ κατόπιν ἐπὶ τοὺς Πυθαγορείους. Ὁ Φερεκίδης μάλιστα ἐρμηνεύει τὸν «Μῦθον» φιλοσοφικῶς ὑπὸ τὸ φῶς τῆς ἀνακνύσεως ἐν Ἰωνίᾳ φιλοσοφικῆς διανοήσεως. Ἀλλὰ καὶ ἡ λογικὴ ἐρμηνεία δὲν εἶναι αὐτοτελής, καθ' ὅσον ἐμπνέεται ἀπὸ τὸ κίνημα τοῦ Ὀρφισμοῦ. Καθ' ἑαυτὴν λογικὴν ἐρμηνείαν τῆς μυθικῆς εἰκόνας τοῦ κόσμου παρέχει Ξενοφάνης ὁ Κολοφώνιος.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω ἦτο ἀνάγκη νὰ ἀναπτυχθοῦν, ἵνα φωτισθῇ κατὰ τὸ δυνατὸν ἡ ἔννοια τοῦ «Μύθου», ἡ ὁποία ἔννοια δὲν εἶναι στατικὴ, ἀλλὰ προῖόν ἐξελεικτικῆς πορείας.¹² Ἐδῶ ἀκριβῶς ἐργάζεται ἡ συγκριτικὴ ἐθνογραφία, ἡ ὁποία καὶ ἀποκαλύπτει τὴν πρωτόγονον νοοτροπίαν καὶ τὴν ἀρχέγονον διανοητικότητα. Ὁ μῦθος εἶναι ἡ κοσμοθεωρία τοῦ πρωτογόνο ἄνθρωπου. Αὐτὴν τὴν ἔννοιαν τοῦ «Μύθου» τώρα ἐν τῇ γενέσει καὶ ἐξελίξει τῆς θὰ τὴν παρακολουθήσωμεν εἰς τὴν Ἀρχαίαν Θράκην.

Ἡ Θράκη ὑπῆρξε ἡ κατ' ἐξοχὴν χώρα τοῦ «Μύθου». Ἡ θρησκεία καὶ ἡ μουσικὴ ὡς δημιουργήματα τοῦ «Μύθου» ἀνεφύησαν εἰς τὴν γῆν τῆς Θράκης καὶ κατόπιν διεδόθησαν εἰς τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Σπάνια ὅμως εἶναι αἱ πηγαὶ διὰ τὴν γνῶσιν τῆς θρακικῆς θρησκείας εἰς τοὺς κλασσικοὺς χρό-

11. Βλ. Hans - Georg Gadamer : Über das Göttliche im frühen Denken der Griechen (= kleine Schriften III, Tübingen 1972, σσ. 64 - 79).

12. Περὶ τοῦ μύθου γενικῶς καὶ ἰδίᾳ τοῦ πλατωνικοῦ βλ. Ἰω. Θεοδωρακοπούλου, Εἰσαγωγή στὸν Πλάτωνα, Ἀθήναι 1964 *, σ. 247 κ.έξ.

νους. Περισσότερον γνωρίζομεν διὰ τὴν λατρείαν τῶν θεοτήτων, αἵτινες ἀπὸ τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος εἰσῆλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς ὁ Βένδης, ὁ Κοτύττων, ὁ Σαβάζιος, κ.ἄ. Τὰς πλέον ἀξιολόγους εἰδήσεις παρέχει ἡμῖν ὁ Ἡρόδοτος.¹³

Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον (V 7) οἱ Θραῖκες ἐτίμων μόνον τοὺς ἑξῆς θεούς: Ἄρην, Διόνυσον καὶ Ἄρτεμιν. Οἱ βασιλεῖς τῶν ὅμως ἐτίμων ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὸν Ἑρμῆν,¹⁴ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ὁποῖου ὠρκίζοντο καὶ τὸν ὁποῖον ἐθεώρουν ὡς πρόγονόν των. Ἡ εἰδήσις ὅμως αὕτη τοῦ Ἡροδότου ἔχει σχέσιν μᾶλλον μὲ τὰ εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Παγγαίου κατοικοῦντα γένη, διότι ὁ Ἡρόδοτος ἐπεσκέφθη μόνον τὴν μακεδονικὴν Θράκην.¹⁵ Ὅπωςδήποτε ἐτίμα ὁ θρακικὸς λαός, ὅστις ἀπέζη ἐκ τοῦ πολέμου καὶ τοῦ κυνηγίου, ἓνα θεὸν τοῦ πολέμου, τοῦ ὁποῖου τὸ ὄνομα εἶναι εἰς ἡμᾶς ἄγνωστον.¹⁶ Ἴσως οὗτος εἰς ἐκάστην φυλὴν εἶχε διαφορετικὸν ὄνομα.

Ἡ γνώμη τοῦ Ἀριστοτέλους εἰς τὸ ἔργον του «Περὶ ποιητικῆς» διὰ τὴν γένεσιν τῆς τραγωδίας εἶναι ἡ ἑξῆς: «γενομένη δ' οὖν ἀπ' ἀρχῆς καὶ αὕτη ἡ τραγωδία καὶ ἡ κωμῶδια, καὶ ἡ μὲν ἀπὸ τῶν ἐξαρχόντων τὸν διθύραμβον, ἡ δὲ ἀπὸ τῶν τὰ φαλλικά».¹⁷ Ὁ διθύραμβος ἦτο χορικὸν ἄσμα, τὸ ὁποῖον συνῆπτετο μὲ τὴν λατρείαν τοῦ Διονύσου καὶ ἤδeto ὑπὸ χοροῦ ἐκ 50 προσώπων.¹⁸ Ἡ τραγωδία λοιπόν, κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη, ἀνεπτύχθη ἀπὸ τὸν διθύραμβον, κυρίως δὲ ἀπὸ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ ἐξάρχοντος τοῦ διθυράμβου. Ὁ Χορὸς ἀποτελούμενος ἐκ Σατύρων ἠκολούθει τὸν Διόνυσον, θεὸν τῆς βλαστήσεως καὶ τῆς δημιουργίας. Δὲν θὰ ἐπεκταθῶμεν εἰς τὰς θεωρίας περὶ γενέσεως τῆς τραγωδίας — αἱ ὁποῖαι λίαν συζητοῦνται εἰς τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους — διότι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μᾶς ἐνδιαφέρει, εἶναι ὅτι πρωταρχικὸν στοιχεῖον τῆς γενέσεως τῆς τραγωδίας εἶναι οἱ μῦθοι τοῦ Διονύσου καὶ ἡ διονυσιακὴ λατρεία. Αἱ ὑποθέσεις τῶν τραγωδιῶν κατ' ἀρχὰς συνεδέοντο μὲ τοὺς μύθους τοῦ Διονύσου, θραδύτερον δὲ περιέλαβον καὶ μύθους ἡρώων. Ἡ τραγωδία ἦτο εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα θρησκευτικὴ τελετὴ καὶ τὸ κατ' ἐξοχὴν κέντρον τῆς διονυσιακῆς λατρείας ἦτο ἡ Θράκη. Ἡ καταγωγὴ ἔπειτα τοῦ Διονύσου ἦτο θρακικὴ.

Ὁ Διόνυσος εἶναι προστάτης τῆς γεωργίας, τῆς ἀμπέλου καὶ τοῦ οἴνου.¹⁹

13. V 3 - 8, IV 33. 94 - 96, VII 111, IX 119.

14. Πρβλ. Gawril Kazarow, Ἡ θρακικὴ θρησκεία ἐν R.E., ἐνθ' ἄν., VI A : 473, 30 - 42.

15. Βλ. G. Kazarow, ἐνθ' ἄν. 520, 61 - 67.

16. Βλ. Kazarow, ἐνθ' ἄν., 522, 36 - 40.

17. Ἀριστοτ. Περὶ ποιητ. 1449 α 9 - 12 B.

18. Βλ. H. Jeanmaire : Dionysos, Paris 1951, σσ. 220 - 267. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι βασικὸν διὰ τὴν ἱστορίαν τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου.

19. Ὡς γενικὴν βιβλιογραφίαν παραπέμπομεν ἐνταῦθα τὸ ἔργον τοῦ H. Jeanmaire,

Ὁ θάνατός του καὶ ἡ ἀνάστασίς του συμβολίζουν τὴν νομοτέλειαν τῆς φύσεως ἀλλὰ καὶ τὴν σωτηρίαν τῶν πιστῶν.²⁰ Κατὰ τὴν μυθολογίαν ὁ Διόνυσος ἐγεννήθη δύο φορές, μίαν ἀπὸ τὴν μητέρα του καὶ μίαν ἀπὸ τὸν ἀθάνατον πατέρα του, δι' ὃ καὶ ὠνομάσθη διμήτωρ καὶ διθύραμβος. Κατὰ τὸν μῦθον τοῦ Ζαγραίου Διονύσου ὁ θεὸς οὗτος ἐγεννήθη ἀπὸ τὴν Περσεφόνην. Οἱ Τιτᾶνες τὸν κατεκρεοῦργησαν, ἐσώθη ὁμως ἡ καρδιά του, τὴν ὁποίαν κατέπιεν ὁ Ζεὺς, ἐξ οὗ ἐγεννήθη ὁ Διόνυσος διὰ δευτέραν φοράν. Κατὰ τὸν Ὀμηρικὸν μῦθον ὁ Διόνυσος ἦτο υἱὸς τῆς Σεμέλης,²¹ τὸν ὁποῖον ἔκρυψεν ὁ Ζεὺς εἰς τὴν σχισθεῖσαν κνήμην του, ὅταν ἡ Ἥρα ἐφόνευσε τὴν Σεμέλην. Ὁ Διόνυσος οὕτω ἐγεννήθη ἀργότερον ἀπὸ τὸν Δία.

Ἐλατρεύθη εἰς τὰ ἱερὰ ὄρη τῆς Θράκης καὶ ἡ λατρεία του διεδόθη εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ τὰς νήσους. Γέννησις καὶ θάνατος ἦτο ἡ τραγικὴ περιπέτεια τοῦ Διονύσου. Εἰς τὴν Θράκην αἱ λεγόμεναι Βασσαρίδες ἀπετέλουν τὸν θίασον τοῦ θεοῦ.²² Ἡ ὀργιώδης διονυσιακὴ λατρεία²³ τὸν 8ον καὶ 7ον αἰ. π.Χ. ἀπὸ τοῦ Βορρᾶ διεδόθη διὰ τῶν Θρακῶν εἰς χώρας, αἱ ὁποῖαι κατωκοῦντο ὑπὸ τῶν Θρακῶν. Παρ' Ὀμήρῳ ἀπαντῶμεν μίαν ἀντίδρασιν διὰ τὴν διάδοσιν τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου.²⁴ Ὁ Διομήδης διηγεῖται εἰς τὸν Γλαῦκον τὸν θάνατον τοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Λυκούργου κατόπιν τυφλώσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Διός, διότι οὗτος κατεδίωκε τὸν Διόνυσον καὶ τὰς τροφούς αὐτοῦ προκαλῶν τὸ μῖσος τῶν ἀθανάτων θεῶν.²⁵ Περὶ τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῆς Θράκης

Dionysos ἐνθ' ἀν., ὡς καὶ K. Kerényi : Die Herkunft der Dionysos religion nach dem heutigen Stand der Forschung, Köln und Opladen 1956.

20. Περὶ τοῦ Διονύσου βλ. καὶ G. Kazanow, ἐνθ' ἀν. 488, 40 κ. ἐξ.

21. Πβ. παρὰ Σουΐδα, s.v. : «Διόνυσος» (= II [1931] 111, 13 - 15 ὑπ' ἀριθ. 1185, Adler).

22. Βλ. G. Kazanow, ἐνθ' ἀν., 492, 9 κ. ἐξ. Βασσάρα (θρακ. λέξις) = ἀλώπηξ ἢ ἀλωπεκῆ = φόρεμα τῶν Βασσαρίδων.

23. Βλ. O. Kern ἄρθρον : «Die Dionysosweihen» ἐν R.E., XVI² (1935) 1290, 49 κ. ἐξ.

24. Ὀμ. Ὀδ. Z 130 - 140.

25. Βλ. K. I. Μερεντίτου, Ὁ θάνατος τοῦ μυθικοῦ βασιλέως τῆς Θράκης Λυκούργου ἐν τῇ κλασσικῇ γραμματεῖᾳ ἐν Ἀθήναις 1957, σ. 6. Ὁ Λυκούργος ἦτο βασιλεὺς τῶν Ἡδωνῶν, οἱ ὁποῖοι ἦσαν γνωστοὶ διὰ τὴν ὀργιώδη λατρείαν τοῦ Βάκχου. Ἡ Ἡδωνὶς ἐξετείνετο ἀπὸ τοῦ κάτω ροῦ τοῦ Στρυμόνος μέχρι τοῦ Νέστου, κατελάμβανε δηλαδὴ τὴν σημερινὴν περιοχὴν Ζίχνης καὶ Δράμας μέχρι τῆς παραλίας. Εἰς τὸν μῦθον τοῦτον, γράφει ὁ Κων/νος Γ. Κουρτίδης (τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ μυστήρια, ἐν Ἀθήναις 1934, σ. 62), πρέπει νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι κρύπτεται τὸ φυσικὸν γεγονός, κατὰ τὸ ὁποῖον ὁ σκληρὸς καὶ ἀπηνὴς θρακικὸς χειμὼν καταδιώκει ἀγρίως τὴν θερινὴν βλάστησιν καὶ τὴν ἀμπελοργίαν. Ἵπάρχει ὁμως καὶ ἡ γνώμη, ὅτι ὁ μῦθος οὗτος σημαίνει τὴν ἀποστροφὴν κατὰ τῆς μέθης, τὴν ὁποίαν εἰς σήγαγεν ὁ Διόνυσος διὰ τοῦ οἴνου.

Λυκούργου και τῆς διαμάχης του πρὸς τὸν Διόνυσον ἀναγινώσκομεν λεπτομερείας εἰς τὴν ἀνωτέρω παραπεμφθεῖσαν ἐργασίαν τοῦ καθηγητοῦ κ. Κ. Μερντίτου. Ἐν σελ. 35 τῆς ἐργασίας ταύτης ἀναγινώσκομεν τὰ ἐξῆς: «Τὸν ἐγκλεισμόν ἢ τὴν κάθειρξιν τοῦ Λυκούργου ἐν θραχώδει τινὶ σπηλαίῳ ἐδραματούργησε πιθανώτατα ὁ Αἰσχύλος ἐν ὄψει τῆς ἐν Θράκῃ κυρίως ὑφισταμένης πίστεως περὶ περαιτέρω θιώσεως τοῦ ἥρωος ἐν τινὶ πετρώδει καὶ καταγείῳ τόπῳ τοῦ Αἴμου. Ἐγκλεισθεὶς ἐνταῦθα ὁ Λυκούργος ἐξηφανίσθη κατὰ τρόπον μυστηριώδη. Διὰ τοῦ ἐγκλεισμοῦ τούτου ἐξέτισεν ὁ βασιλεὺς τῶν Ἡδωνῶν τὴν ποινήν αὐτοῦ διὰ τὴν ἀσεβῆ συμπεριφορὰν ἔναντι τοῦ Διονύσου. . . Ὑπῆρχεν ὄντως παρὰ τοῖς Θραξίν ἥρωας τις Λυκούργος οὐσίας συγγενοῦς πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ Διονύσου. Τὴν πληροφορίαν ἐκείνην, καθ' ἣν ἑορταί τινες τῶν Θρακῶν, τὰ Κοτύττια δηλαδή καὶ τὰ Βενδίδεια,²⁶ ὅμοιαι ἦσαν ἀντιστοιχείς ἑορταῖς τῶν ἀποίκων αὐτῶν Φρυγῶν, κατακλείει ὁ Στράβων, X 3, 16 (=p. 722A. =p. 471 C. =Π [1847] 385 κ. ἐξ. Kramer) διὰ τῶν λέξεων: «καὶ τὸν Διόνυσον δὲ καὶ τὸν Ἡδωνὸν Λυκούργον συνάγοντες εἰς ἓν τὴν ὁμοιοτροπίαν τῶν ἱερῶν αἰνίττονται».

Οἱ προϊστορικοὶ λοιπὸν Θραῖκες ἐδημιούργησαν πρωτόγονον θρησκείαν, ἥτοι «Μῦθον», μὲ πολλὰ θρακικὰ στοιχεῖα, τὰ ὅποια διεδόθησαν κατόπιν εἰς τὴν Ν. Ἑλλάδα. «Ἀπὸ τῆς Θράκης βρὲ παιδιά κι' ἀπὸ τὴν Πιερία ἐβγῆκεν ἡ θρησκεία», τραγουδεῖ ὁ Βιζυηνός.²⁷ Αἱ Μοῦσαι καὶ ἡ ποίησις τοῦ μυθικοῦ Ὀρφέως ἐνεφανίσθησαν εἰς τὴν Θράκην.²⁸ Θραῖκες ὠδήγησαν τοὺς Ἕλληνας εἰς τὴν Κολχίδα καὶ ὁ Ἡρακλῆς ἦλθε νὰ κλέψῃ τὰ ἄλογα τοῦ Διομήδους,²⁹ ἵνα μεταφέρῃ ταῦτα ἀπὸ τῆς Θράκης εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ ἱερὰ γῆ τῆς Θράκης ἐγνώρισε παναρχαίους βασιλεῖς καὶ ἡγεμόνας ὡς καὶ ἀοιδούς ραψωδούς.³⁰

26. Ἑορτὴ τελουμένη ἐν Πειραιεὶ πρὸς τιμὴν τῆς θρακικῆς θεᾶς Βενδίδος κατὰ τὴν 19τὴν ἢ 20τὴν τοῦ μηνὸς Ἐπριλίου (Μάιον - Ἰούνιον). Ἀπὸ τῶν Κοτυττίων, ἀναφέρει ὁ Στράβων, φαίνεται ὅτι εἶχον τὴν καταγωγὴν καὶ τὰ ὄρφικὰ (X, 370).

27. Πρέπει νὰ γνωρίζωμεν, ὅτι ἡ ἀρχαία Θράκη ἐξετείνεται ἀπὸ τοῦ Δουνάβεως μέχρι τοῦ Ὀλύμπου. Ἡ Σηλυμβρία, Βιζύη, Μεσημβρία, Ἀμφίπολις, Κρηνίδες, Νεάπολις (σημερινὴ Καβάλα), Μαρώνεια, Μάδυτος, Σηστός, εἶναι ἀρχαῖαι θρακικαὶ πολιτεῖαι.

28. Ἡ συνοδεία τοῦ Ὀρφέως, ὅστις ἐκοίμιζε τὰ πάντα μὲ τὴν ἀρμονίαν του, (Βάχχαι, Μαινάδες, Βασσαρίδες κ.λπ.) καὶ ὅλος ἐν γένει ὁ μυθικὸς κόσμος τῆς λατρείας τῶν ἀρχαίων Θρακῶν εἶχε σχέσιν μὲ ἄντρα καὶ σπήλαια, ἅτινα καὶ ἐξῆπτον τὴν φαντασίαν τῶν ποιητῶν.

29. Ὁ Διομήδης ἦτο μυθικὸς βασιλεὺς τῶν Βιστώνων, λίαν μαχητικοῦ ἔθνους τῆς Θράκης. Ἐφρονεῦθη ὡς γνωστὸν ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους, ὅτε οὗτος κατὰ προτροπὴν τοῦ Εὐρύσθεως μετέβη εἰς τὴν Θράκην, ἵνα μεταφέρῃ εἰς τὰς Μυκήνας τοὺς ἵππους του, εἰς οὓς καὶ ἐρρίφθη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους πρὸς κατασπαραγμὸν.

30. Ὁ κιθαρωδὸς Λίνος, ἀδελφὸς τοῦ Ὀρφέως ὡς καὶ ἄλλοι Θραῖκες ραψωδοί :

E. Γ. Δ. ΜΑΡΚΑΤΗ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

Τὰ θρακικὰ ὁμῶς ἔθνη (φυλαί)³¹ ποτὲ δὲν ἀπειτέλεσαν εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἡγεμονίαν κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν Ἀθηναίων ἢ τῆς Σπάρτης.

Ἡ λέξις θρησκεία, κατὰ μίαν ἄποψιν, παράγεται ἐκ τοῦ «Θρηΐξ» καὶ ἔχει σχέσιν μὲ τὴν Θράκην. «Ἀπὸ δὲ τοῦ μέλους καὶ τοῦ ρυθμοῦ καὶ τῶν ὀργάνων καὶ ἡ μουσικὴ πᾶσα Θρακία καὶ Ἀσιαῖτις νενόμισται· δῆλον δ' ἐκ τῶν τόπων, ἐν οἷς αἱ Μοῦσαι τετίμηται· Πιερία γὰρ καὶ Ὀλυμπος καὶ Πίμπλα καὶ Λεϊβηθρον τὸ παλαιὸν ἦν θράκια χωρία καὶ ὄρη, νῦν δὲ ἔχουσι Μακεδόνες· τὸν τε Ἐλικῶνα καθιέρωσαν ταῖς Μούσαις Θραῖκες οἱ τὴν Βοιωτίαν ἐποικήσαντες... οἱ τ' ἐπιμεληθέντες τῆς ἀρχαίας μουσικῆς Θραῖκες λέγονται, Ὀρφεὺς τε καὶ Μουσαῖος καὶ Θάμυρις».³² Ὅχι μόνον μέρη τῆς Ν. Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ Μακεδονία κατὰ τὸν Στράβωνα κατακεῖτο ἀπὸ Θραῖκας. Ἡ Ἰμβρός, ἡ Θάσος, ἡ Σαμοθράκη, ἡ Λῆμνος, ἦσαν ὀνομασται διὰ τὰ τελούμενα ἐν αὐταῖς μυστήρια. Ὁ θεὸς τοῦ οἴνου, ὁ Διόνυσος - Βάκχος, ἐστεμμένος μὲ κλήματα ἐδέσποξε τῆς θρακικῆς αὐτῆς χώρας τῶν μυστηρίων, τῆς μητρὸς τῶν μεγάλων θρησκευτικῶν ἰδεῶν.³³ Ὁ Ἀριστοφάνης καὶ ὁ Πλάτων κάμνουσαν μνεῖαν τῶν μυστηρίων τῆς Σαμοθράκης, ἣτις ἦτο κατ' ἐξοχὴν κέντρον θρησκευτικῆς ζωῆς ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῆς Β. Ἑλλάδος διὰ τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θράκης μέχρι τῆς βορειοδυτικῆς Μ. Ἀσίας. Τὸ ἱερὸν τοῦτο κέντρον ἦτο ἀνοικτὸν δι' ὅλους κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ κέντρον τῶν Ἐλευσινίων μυστηρίων.³⁴ Ἄλλως τε τὰ Ἐλευσίνια μυστήρια³⁵ ἰδρύθησαν ὑπὸ τοῦ Θρακικοῦ Εὐμόλ-

Μουσαῖος, Εὐμόλπος, Θάμυρις. Βλ. Ziegler ἄρθρον: «Ὀρφεὺς» ἐν R.E., XVIII 1 (1939) 1225, 17 κ.έξ. καὶ στήλ. 1227, 47 κ. ἐξ.

31. Ὁ Ἡρόδοτος εἰς τὸ Δ' βιβλίον του καταμετρεῖ τὰ ἔθνη τῆς Θράκης. Κατ' οὐσίαν ὁμῶς οἱ Θραῖκες ἦσαν ἓν ἔθνος καὶ ὄχι ἔθνη, περὶ ὧν ὁμιλεῖ ὁ Στράβων [VII 7, 1 (= p. 321 C. = II (1847) 57 Kramer)]. Ὁ Στράβων ἀναφέρει τοὺς Δακούς, οἵτινες ἦσαν θρακικὸν φύλον καὶ ὁμόγλωσσοι τοῖς Γέταις [Στράβωνος VII 3, 13 (= p. 468 A. = p. 305 C. = II (1847) 29 Kramer)], οἱ δὲ Γέται ἀπὸ τοῦ Ἡροδότου ἤδη κατατάσσονται εἰς τοὺς Θραῖκας «Θρηϊκῶν ἀνδρείοτατοι καὶ δικαιοτάτοι (Ἡρόδ. IV 93)». Ὑπὸ τῶν Γετῶν τῆς Θράκης ἐλατρεῦετο ὁ μυθικός Ζάμολξις, ὅστις κατὰ τὴν παράδοσιν ἐχρημάτισε μαθητὴς τοῦ Πυθαγόρου. Ἐμυήθη εἰς τὰ μυστήρια τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων ἐπισκεφθεὶς τὴν χώραν των. Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον οἱ Γέται ἐπίστευον ὅτι μετὰ τὸν θάνατον μεθίστανται πρὸς τὸν Ζάμολξιν.

32. Στράβων X 3, 17 (= p. 722 A. = p. 471 C. = II (1847) 386 Kramer). Βλ. καὶ Ziegler ἄρθρον: «Ὀρφεὺς» ἐν R.E., XVIII 1 (1939) 1225, 17 κ.έξ., 1227, 47 κ. ἐξ.

33. Περὶ τῶν μυστηρίων βλ. λεπτομερέστατον ἄρθρον τοῦ O. Kern, ἐν R.E., XVI 3 (1935) 1209 = ἐνθ' ἀν. στήλ. 1209, 30 - 1314, 67.

34. Βλ. Καρόλου Λέμαν, Σαμοθράκη (μετάφρ. Χρ. Ἰ. Ἀποστολίδη) 1954, σ. 11 κ.έξ., σ. 16, 18, ἐνθα περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν μυστηρίων Ἐλευσίνος καὶ Σαμοθράκης. Περὶ τῆς μνήσεως βλ. σ. 20 κ.έξ.

35. Βλ. τὸ ἄρθρον τοῦ O. Kern, ἐνθ' ἀν., στήλ. 1211 κ. ἐξ. Βλ. καὶ O. Kern: Die

που, καθ' ὅσον ἡ ὀργιώδης λατρεία τοῦ Διονύσου ἀπὸ τῆς Θράκης διεδόθη εἰς τὰς νοτίους ἑλληνικὰς χώρας. Ἐπομένως τὰ μυστήρια εἶναι θρακικῆς καταγωγῆς, ὅπως καὶ ὁ Διόνυσος, τοῦ ὁποίου ἡ λατρεία γεννηθεῖσα ἀνὰ τὰς πεδιάδας τῆς Θράκης ἀπετέλεσεν ἓν τῶν ἀρχαιοτέρων μυστηρίων τῆς Ἑλλάδος.

Περὶ τῶν μυστηρίων τῆς Σαμοθράκης λέγει ὁ Στράβων τάδε: «Ὅτι τοὺς ἐν τῇ Σαμοθράκῃ τιμωμένους θεοὺς εἰρήκασιν πολλοὶ τοὺς αὐτοὺς τοῖς Καβείροις, οὐδ' αὐτοὺς ἔχοντες λέγειν τοὺς Καβείρους, οἳ τινὲς εἰσι, ...».³⁶ Πολλοὶ δηλαδὴ λέγουσιν ὅτι οἱ τιμώμενοι θεοὶ τῆς Σαμοθράκης εἶναι οἱ Κάβειροι,³⁷ ἀλλὰ δὲν δύνανται νὰ μᾶς εἴπουν, τί ἦσαν αὐτοὶ οἱ Κάβειροι.³⁸ Εἶναι πρόβλημα διὰ τὴν ἐπιστήμην, ἂν ἡ λατρεία τῶν Καβείρων ἀνεφάνη τὸ πρῶτον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἢ τὴν Σαμοθράκην.³⁹ Ὁ τύπος τῶν μυστηρίων καὶ αἱ τελεταὶ τῆς μύσεως ἦσαν κατ' οὐσίαν αἱ αὐταί. Κατὰ μαρτυρίαν τοῦ Ἰαμβλίχου ἦντλησε ἐκ τῶν Καβειρίων μυστηρίων μέρος τῶν θεωριῶν τοῦ καὶ ὁ Πυθαγόρας. Ἐκτὸς τῆς Σαμοθράκης ἡ λατρεία τῶν Καβείρων ἦτο διαδεδομένη καὶ εἰς τὴν Βοιωτίαν, εἰς τὰς Ἀθήνας, Λῆμον καὶ Ἰμβρον.⁴⁰ Ἡ ἀρχὴ τῶν τελετῶν καὶ τῶν μυστηρίων τῆς Σαμοθράκης ἀπεδίδετο εἰς τὸν Ὀρφέα,⁴¹ ὅθεν καὶ τὸ ἱερὸν τῶν Καβείρων ἐθεωρεῖτο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἱερὸν ἄσυλον.⁴²

Θεμελιώδης φιλοσοφικὴ διδασκαλία τῶν Καβειρίων μυστηρίων ἦτο τὸ ζήτημα τῆς γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐν τῷ βίῳ καθάρσεως αὐτοῦ. Εἰς τὰ Καβείρια τῆς Σαμοθράκης ἐμνοῦντο ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιά, ἡ δὲ ψυχικὴ κάθαρσις ἦτο ὑποχρεωτικὴ.⁴³ Ὁ αὐλός, τὰ τύμπανα, τὰ κύμβαλα, αἱ ἰαχαὶ καὶ ὁ ἔξαλλος ἐνθουσιασμός ἦσαν κοινὰ γνωρίσματα εἰς τὰ Διονύσια, εἰς τὰ Καβείρια καὶ εἰς τὰς ἐν Φρυγίᾳ τελετὰς τῶν Κορυβάντων πρὸς τιμὴν

Religion der Griechen, II, Berlin 1935, σ. 182 κ.ἐξ. Τὸ ἔργον εἶναι τρίτομον (I 1926. III 1938).

36. Στράβων VII Fragm., 51 (= p. 511 A. = p. 331 C. = II (1847) 88 Kramer)

37. Ἐν Σουίδ. ἀναγινώσκωμεν: Καβειρῶν πόλις. καὶ Κάβειροι, ὄνομα ἔθνους. σημαίνει δὲ καὶ δαίμονας (= III (1933) 1, 10 - 11 ὑπ' ἀριθ. 6 Adler).

38. Περὶ τῶν Καβειρίων μυστηρίων καὶ τῆς προελεύσεως τῆς λέξεως βλ. Ἀχιλ. Θ. Σαμοθράκη, Λεξικὸν ἱστορικὸν καὶ γεωγραφικὸν τῆς Θράκης, Ἀθήναι 1963², σ. 276 κ. ἐξ. ὡς καὶ Κ. Γ. Κουρτίδου, Τὰ ἀρχαῖα ἑλλ. μυστήρια, ἐνθ' ἀν., σ. 30 κ. ἐξ.

39. Βλ. καὶ Ἀχιλ. Θ. Σαμοθράκη, ἐνθ' ἀν., σ. 278, 279.

40. Βλ. τὸ ἄρθρον τοῦ O. Kern, ἐνθ' ἀν. στήλ. 1275, 30 κ. ἐξ.

41. Βλ. περὶ τῶν ὀρφικῶν τελετῶν O. Kern, ἐνθ' ἀν. στήλ. 1279, 21 κ.ἐξ.

42. Πρβλ. Κ. Γ. Κουρτίδου, Τὰ ἀρχαῖα ἑλλ. μυστήρια, ἐνθ' ἀν. σ. 19. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι κατάμεστον πληροφοριῶν περὶ τῶν μυστηρίων τούτων.

43. Περὶ τῆς μύσεως βλ. Κ. Γ. Κουρτίδου, ἐνθ' ἀν., σ. 41.

τῆς Ρέας, πράγμα ὑπερ δεικνύει τὴν συγγένειαν καὶ τὴν ἀρχικὴν προέλευσιν ὄλων τούτων τῶν θρακοφρυγικῶν ἑορτῶν. Ἀπὸ τὴν παράφορον αὐτὴν λατρείαν προῆλθε ὁ διονυσιακὸς μυστικισμὸς.⁴⁴

Περὶ τῶν Ὀρφικῶν⁴⁵ γνωρίζομεν ἐλάχιστα. Τὰ ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα μᾶς ἄφησαν, εἶναι ἀκρωτηριασμένα. Γνωρίζομεν ὅτι ἐλάτρευον τὸν Διόνυσον καὶ ὅτι ἡ λατρεία τοῦ Ζαγραιῶ Διονύσου ἦτο καθαρῶς ὀρφικῆς προελεύσεως. Διερρύθμισαν τοὺς ὁμηρικὸς καὶ τοὺς ἠσιοδεῖους ὕμνους, οἱ ὁποῖοι ἀνεφέροντο εἰς τὴν κοσμογονίαν καὶ τὴν θεογονίαν. Τὰ ὀρφικὰ δόγματα ἀνεπτύχθησαν, καθ' ὃν χρόνον ἤμασαν ὁ Ζάμολξις, ὁ Φερεκύδης ὁ Σύριος καὶ ὁ Πυθαγόρας, ἐπέδρασαν δὲ ἐπὶ τῶν ἑλευσινίων μυστηρίων. Πρωταρχικὸν μέλημα τῆς θεωρίας τῶν Ὀρφικῶν ὑπῆρξε ἡ ἐξήγησις τοῦ κόσμου καὶ τοῦ προσορισμοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἰδέα τῆς ἀρμονίας ἦτο κατ' οὐσίαν ἰδέα ὀρφική καὶ ὁ ἀσκητισμὸς ἦτο παρὼν εἰς τὴν ἐποχὴν ταύτην ὑπὸ τὴν μορφήν καθαρῶν, ἐξαγνισμῶν καὶ χρησιμῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Πεισιστράτου ἐπῆλθε σύγχυσις τῶν ὀρφικῶν καὶ τῶν πυθαγορείων δογμάτων, εἰς πολλὰ δὲ σημεῖα εὐρέθη ταυτότης ἀπόψεων, ὡς εἰς τὸ θέμα τῆς ἀρμονίας καὶ τῆς μετεμψυχώσεως. Καὶ εἰς τοὺς Ὀρφικοὺς ὡς καὶ εἰς τοὺς Πυθαγορείους ἐπεβάλλετο αὐστηρῶς νὰ μὴ τρώγουν κυάμους.⁴⁶ Τὸ μεταφυσικὸν σκότος καὶ τὸ μέγα αἶνιγμα τοῦ θανάτου κυριαρχοῦν καὶ ἐδῶ. Ὁ Ὀρφεὺς ἠθέλησε νὰ ἀποσπάσῃ τὴν σύζυγόν του Εὐρυδίκη ἀπὸ τὸν Ἄδην, δηλαδὴ ἐπεχείρησε νὰ ἀπομακρύνῃ τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν ἀγωνίαν καὶ τὸν τρόμον τοῦ θανάτου. Τοιαύτη ἦτο ἡ ἐπιθυμία τοῦ Ὀρφέως νὰ ἴδῃ τὴν Εὐρυδίκην, ὥστε δὲν ἐκρατήθη καὶ ἔστρεψε νὰ τὴν ἴδῃ. Οὕτω τὴν ἔχασε διὰ παντός.⁴⁷ Ἐκαμε

44. Ἄριστον τὸ ἔργον τοῦ Bengt Hemberg : Die Kabiren, Uppsala. 1950. Περιέχει πλείστας ὄσας λεπτομερείας ἐρειδομένας κατ' ἐπιστημονικὸν τρόπον ἐπὶ τῶν πηγῶν. Περὶ τῶν μεγάλων θεῶν τῆς νήσου Σαμοθράκης βλ. σ. 49 κ. ἐξ. Περὶ τῆς λατρείας καὶ τοῦ ἱερατείου σ. 104 κ. ἐξ., 118 κ. ἐξ. Περιέχει ἐπίσης λίαν κατατοπιστικὸς χάρτας, ἐν οἷς ὑπάρχουσιν ὅλα τὰ μέρη ἐκεῖνα, εἰς τὰ ὁποῖα ἦτο διαδεδομένη ἡ λατρεία τῶν μυστηρίων τούτων. Ἐν τέλει τοῦ ἔργου παρατίθεται ἐκτενεστάτη βιβλιογραφία. Τὸ ὅλον ἔργον προσδίδει μεγίστην τιμὴν καὶ φιλολογικὴν ἀξίαν εἰς τὸν συγγραφέα.

45. Βλ. ἄρθρον τοῦ R. Keydell : «Ἡ ὀρφικὴ ποίησις» ἐν R.E., XVIII 2 (1942) στήλ. 1321 - 1341, 44. Περὶ τῶν ἀπολεσθέντων ποιημάτων ἄρθρον τοῦ K. Ziegler ἐν R.E. XVIII 2 (1942) στήλ. 1341, 47 - 1417, 11. Βλ. ἐπίσης τὸ ἐκ 400 σελίδων συγκείμενον ἄριστον ἔργον τοῦ Otto Kern. : Orphicorum Fragmenta, Berlin 1922. Ἐν αὐτῷ βλ. πλουσιωτάτην βιβλιογραφίαν ἐν σσ. 345 - 350, ἧτις εἶναι λίαν ἀξιόλογος.

46. Βλ. σχετικῶς Ziegler, ἐνθ' ἄν. στήλ. 1383, 8 κ. ἐξ. ὡς καὶ K. Kerényi : Pythagoras und Orpheus, Amsterdam 1940.

47. Ἡ κατάβασις τοῦ Ὀρφέως εἰς τὸν Ἄδην, ἡ ἐπαναφορὰ τῆς Εὐρυδίκης εἰς τὸν κόσμον καὶ ὁ ἐξαφανισμὸς αὐτῆς εἶναι κατὰ τοὺς μυθολόγους ποιητικὸς συμβολισμὸς τῶν φαινομένων τῆς φύσεως, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ὅλη ἡ μυθολογία τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων (βλ.

δηλαδή ὅτι καὶ ὁ Προμηθεύς, δι' ὃ καὶ κατὰ μίαν παράδοσιν μαρτυρουμένην ὑπὸ τοῦ Πausανίου κατεκεραυνώθη ὑπὸ τοῦ Διός, ἦτοι ἔσχεν ἀκριβῶς τὴν τύχην τοῦ Προμηθέως.⁴⁸

Δὲν θὰ ἐπεκταθῶμεν ἐνταῦθα εἰς τὴν κοσμογονίαν τῶν Ὀρφικῶν⁴⁹ θὰ εἴπωμεν μόνον ὅτι ὁ μυθικός ἦρως καὶ ποιητής Ὀρφεύς εἶχε ὡς πεδίον τῆς δράσεώς του τὴν πεδιάδα τοῦ Ἑβρου. Ἦτο ἄριστος κιθαρωδὸς τελειοποιήσας τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀπόλλωνος χαρισθεῖσαν λύραν.⁵⁰ Ἀπὸ τοῦ Πινδάρου καὶ τοῦ Αἰσχύλου μέχρι τοῦ Βεργιλίου καὶ τοῦ Ὀρατίου οἱ ἀρχαῖοι ποιηταὶ ἐξύμνησαν τὴν μαγικὴν δύναμιν τῆς λύρας τοῦ Ὀρφέως, ἥτις συνεκίνει ὄχι μόνον τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ ἄψυχα στοιχεῖα τῆς φύσεως. Οἱ λίθοι ἐκινουῦντο, τὸ ὕδωρ τῶν ποταμῶν ἴστατο καὶ τὰ δένδρα ἔκλινον τὰς κορυφάς των, ἵνα ἀκούσωσι τῆς θείας μελωδίας του.⁵¹ Ἡ μελωδία του αὐτὴ ἀπέτρεψε κατὰ τὴν Ἀργοναυτικὴν ἐκστρατεῖαν τρομερὰν θύελλαν, ἀκίνητοποίησε τὰς Συμπληγάδας πέτρας καὶ ἀπεκοίμησε τὸν Δράκοντα, ὅστις ἐφύλασσε τὸ χρυσόμαλλον δέρας.⁵² Ἐξ Αἰγύπτου μετέφερε εἰς τὴν Θράκην τὸν μῦθον τῆς ὑπάρξεως τοῦ Ἄδου, τὸ δόγμα τοῦ ἑξαγνισμοῦ καὶ τὴν ταφήν.⁵³

καὶ Ziegler ἄρθρον : «Ὀρφεύς» ἐν R.E. XVIII 1 (1939) 1268, 37 κ. ἐξ. ὡς καὶ Ziegler ἄρθρον «ὄρφικὴ ποίησις» ἐν R.E., XVIII 2 (1942) 1391, 15 κ. ἐξ.).

48. Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ὀρφέως βλ. Ἀχιλ. Σαμοθράκη, σ. 396, 397.

49. Παραπέμπομεν τὸν ἀναγνώστην εἰς τὸ ἔργον τοῦ Κ. Γ. Κουρτίδου, Τὰ ἀρχ. ἑλλ. μυστήρια, ἐνθ' ἀν. σ. 128 κ. ἐξ.

50. Βλ. Ziegler ἄρθρον «Ὀρφεύς» ἐν R.E., ἐνθ' ἀν. 1247, 14 κ. ἐξ. καὶ 1296, 42 κ. ἐξ.

51. Πρβλ. Ἀχιλ. Θ. Σαμοθράκη, Λεξικὸν ἱστορικὸν καὶ γεωγραφικὸν τῆς Θράκης, ἐνθ' ἀν., σ. 394, ἐνθα καὶ οἱ στίχοι τοῦ Ἀριστοφάνους διὰ τὴν μαγικὴν δύναμιν τῆς λύρας τοῦ Ὀρφέως. Βλ. ἐπίσης καὶ Ziegler ἄρθρον «Ὀρφεύς» ἐν R.E., ἐνθ' ἀν., 1303, 26 - 34.

52. Βλ. Ziegler ἄρθρον «Ὀρφεύς», ἐνθ' ἀν. 1254, 10 κ. ἐξ. Τὸν Ὀρφέα ὡς μάγον, μάντιν καὶ θεολόγον ἀναπτύσσει ὁ Ziegler εἰς τὸ ἀνωτέρω ἄρθρον 1261, 40 κ. ἐξ.

53. Βλ. καὶ Ziegler ἄρθρον «Ὀρφεύς», ἐνθ' ἀν., 1264, 22 κ. ἐξ. Περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Ὀρφέως βλ. 1281, 67 κ. ἐξ. Ἀρχαίαν καὶ σύγχρονον βιβλιογραφίαν περὶ τοῦ Ὀρφέως βλ. εἰς τὸ ἄρθρον «Ὀρφεύς» τοῦ Ziegler. ἐν R.E., XVIII 1 (1939) 1201 - 1203, 55. Λεπτομερέστατον κατὰ ἄριστον τρόπον εἶναι τὸ ὅλον ἄρθρον. Ἡ σημασία τῆς παρατηρήσεως τοῦ Κικέρωνος [nat. deor. I 107] : «Orpheum poetam docet Aristoteles numquam fuisse, et hoc Orphicum carmen Pythagorei ferunt cuiusdam fuisse Cercopis ; at Orpheus, id est imago eius ut vos vultis, in animum meum saepe incurrit» εἶναι ὅτι ὁ Ἀριστοτέλης ἠρνεῖτο τὴν ὑπαρξιν τοῦ ποιητοῦ Ὀρφέως, ὄχι τοῦ ἀνθρώπου Ὀρφέως (βλ. Ziegler ἄρθρον, ἐνθ' ἀν. 1213, 24 - 32). Ὁ Ὀρφεύς ἐθεωρεῖτο ὑφ' ὄλων τῶν Ἑλλήνων ὁ ἀρχηγέτης τῆς θρησκείας τῶν μυστηρίων καὶ τῶν ἱερῶν τελετῶν. Κατὰ τὴν κρατούσαν παράδοσιν ἦτο υἱὸς τοῦ Οἰάγρου, βασιλέως τῆς Θράκης. Τὰ χῶματα τῆς παλαιστάτης Θράκης κρύπτουν πολλὰ ἀρχαῖα προϊστορικὰ καὶ κλασσικὰ κατάλοιπα. Ἡ περιοχὴ τῆς Ἀλεξανδρουπόλεως ὑπῆρξε ἡ χώρα τῶν ἀρχαίων Κικόνων καὶ ἡ πατρίς τοῦ Ὀρφέως. Μόνον κατὰ τὸν Σουῖδαν ἡ χώρα τῆς Βισαλτίας εἰς τὴν ἀνατολικὴν ἀκτὴν τῆς Χαλκιδικῆς

Τὸ σῶμα κατὰ τὸν Ὀρφισμόν εἶναι φυλακὴ τῆς ψυχῆς, ιδέαν τὴν ὁποῖαν συναντῶμεν καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος. Εἰς τὴν ἀρχαίαν χριστιανικὴν ζωγραφικὴν ἢ μορφή τοῦ Ὀρφέως συμβολίζει τὸν Χριστόν.⁵⁴ Ἡ μορφή τοῦ Ὀρφέως ὁμοιάζει ἄλλως τε πρὸς τὸν Καλὸν Ποιμένα τῶν προβάτων, διακρίνεται δὲ προσέτι καὶ διὰ τὴν πρόσκαιρόν της κάθοδον εἰς τὸν Ἄδην.

Τῶν ἑλευσινίων μυστηρίων ἰδρυταὶ πλὴν τῆς Δήμητρος ἐθεωροῦντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα οἱ Θραῖκες Εὐμόλιος καὶ Μουσαῖος. Ὁ Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς γράφει περὶ τῶν μυστηρίων τῶν Θρακῶν:

«Κιθαρῶν δὲ ἄρα, καὶ Ἑλικῶν, καὶ τὰ Ὀδρουσῶν ὄρη,
καὶ Θρακῶν τελεστήρια, τῆς πλάνης τὰ
μυστήρια, τεθείαται καὶ καθύμνηται.⁵⁵

Ὁ Ὀρφεὺς ἐθεωρεῖτο ὁ πρῶτος ἐπίσημος εἰσηγητὴς τῶν μυστηρίων εἰς τὴν Ἑλλάδα.

«Λέγεται ὡς Ὀρφεὺς Θραῖξ πρῶτος τεχνολογήσαι
τὰ Ἑλλήνων μυστήρια. Καὶ
τὸ τιμᾶν θεὸν θρησκεύειν ἐκάλεσαν, ὡς
Θρακίας οὔσης τῆς εὐρέσεως».⁵⁶

Ὁ Ὀρφεὺς καὶ ὁ Μουσαῖος, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἐκ τῶν ἀρίστων ἀρχαίων ὄρχηστῶν, ἐθεώρησαν ὅτι ἡ μῦσις πρέπει νὰ γίνεται μὲ ρυθμὸν καὶ ὄρχησιν· «ὅτι τελετὴν οὐδὲ μίαν ἀρχαίαν ἔστιν εὐρεῖν ἄνευ ὄρχήσεως, Ὀρφέως δηλαδὴ καὶ Μουσαίου, τῶν τότε ἀρίστων ὄρχηστῶν, καταστησαμένων αὐτάς, ὡς τι

καὶ δυτικῶς τοῦ Στρυμῶνος ἀποκαλεῖται πατρίς τοῦ Ὀρφέως. Ἀνατολικῶς τοῦ Παγγαίου μεταξὺ τῶν ἐκβολῶν τοῦ Νέστου καὶ τοῦ Ἐβρου κεῖται ἡ χώρα τῶν Κικόνων (περὶ τῆς χώρας τῶν Κικόνων βλ. καὶ Ὀμ. Ἰλ. Β, 846 καὶ Ὀμ. Ὀδ. Ι, 39). Νέα τεκμήρια ἐκ τῆς ἀρχαίας γραμματείας παραθέτει περαιτέρω ὁ Ziegler εἰς τὸ ἀνωτέρω μνημονευθὲν ἄρθρον τοῦ «Ὀρφεὺς», 1234, 47 κ. ἐξ. περὶ τῆς χώρας τῶν Κικόνων ὡς πατρίδος τοῦ Ὀρφέως. Ὁ Ziegler γράφει: «Die gesamte antike Überlieferung ist darin einhellig, Thrakien als die Heimat, die Geburts- und vorwiegend auch als die Grabstätte des O. und ihn selbst in den verschiedensten Formen als einen Thraker zu bezeichnen. Die Zeugnisse beginnen im 5. Jhdt. (1228, 15 κ. ἐξ. τοῦ ἀνωτέρω ἄρθρου). Περαιτέρω παραθέτει ὁ Ziegler τὰ τεκμήρια ἐκ τῆς ἀρχαίας γραμματείας πρὸς ἰσχυροποίησιν τῆς θεωρίας αὐτῆς περὶ τῆς Θράκης ὡς πατρίδος τοῦ Ὀρφέως» «Das älteste Zeugnis über die Heimat des O. gibt die Alkestis des Euripides - im J. 438, also gleichzeitig mit dem attischen Relief - 967: Θρήσσαις ἐν σανίσιν τὰς Ὀρφεῖα κατέγραψεν γῆρος (1229, 27 κ. ἐξ.).

54. Βλ. Ziegler, ἐνθ' ἄν. ἐν R.E., XVIII 1, 1314, 21 κ. ἐξ.

55. Βλ. Κλήμ. Ἀλεξ. Προτρ. 1 (= P.G., 53 A Migne).

56. Σουλδ. s.v.: «θρησκεύει» [= II (1931) 728, 12 - 15 ὑπ' ἀριθ. 486 Adler].

Βλ. καὶ Ziegler, ἐνθ' ἄν. ἐν R.E., 1263, 36 κ. ἐξ. Περὶ τοῦ Ὀρφέως βλ. καὶ μονόγραφίαν τοῦ O. Kern: Orpheus, Berlin 1920.

κάλλιστον καὶ τοῦτο νομοθετησάντων, σὺν ρυθμῶ καὶ ὀρχήσει μνεῖσθαι. ὅτι δ' οὕτως ἔχει, τὰ μὲν ὄργια σιωπᾶν ἄξιον τῶν ἀμνήτων ἔνεκα, ἐκεῖνο δὲ πάντες ἀκούουσιν, ὅτι τοὺς ἐξαγορεύοντας τὰ μυστήρια ἐξορχεῖσθαι λέγουσιν οἱ πολλοὶ (βλ. Λουκ. περὶ ὀρχήσ. 15)».

Τὸ βασικὸν στοιχεῖον τῆς λατρείας τῆς Ἐλευσίνας ἦτο ὁ μῦθος τῆς Δήμητρος καὶ τῆς κόρης τῆς Περσεφόνης.⁵⁷ Ὁ μῦθος εἶναι συμβολικὴ παράστασις τῆς ἱστορίας τῆς ψυχῆς, τῆς καθόδου τῆς εἰς τὴν ὕλην, τῶν παθημάτων τῆς καὶ τῆς ἐπιστροφῆς τῆς εἰς τὴν αἰωνιότητα. Ὁ μῦθος αὐτὸς τῆς ψυχῆς κατέχει κεντρικὴν θέσιν εἰς τὴν πλατωνικὴν φιλοσοφίαν, ἣ ὁποία τὸν διέπλασε καὶ τὸν διεμόρφωσε. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσε κυρίως ἡ ἰδέα περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Ὁ Πλάτων ὀμλεῖ μὲ σεβασμὸν διὰ τὰ μυστήρια καὶ τοὺς διδασκάλους τῆς μύσεως, διότι ἡ σοφία τῶν μυστηρίων εἶχε ἀκριβῶς φιλοσοφικὴν σημασίαν. Εἰς τὸ δράμα τοῦτο τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, τὴν ὁποίαν συμβολίζει ὁ μῦθος τῆς Δήμητρος καὶ τῆς Περσεφόνης, γίνεται μῦσις,⁵⁸ ἵνα ἐννοήσῃ ὁ μούμενος ὅτι ὁ θάνατος εἶναι ἀναγέννησις. Ἡ ψυχὴ (Περσεφόνη) ἀναβαίνει πρὸς τὴν πηγὴν τῆς (Δημήτηρ). Πέριξ τῆς ἰδέας αὐτῆς ὁ Πλάτων θὰ στρέψῃ πολὺ τὴν σκέψιν του. Ἡ θεωρία τῆς ἰδέας, ὁ αἰσθητὸς κόσμος, ἡ ἐννοια τῆς ἀναμνήσεως, ἡ διαλεκτικὴ καὶ τὸ μέγιστον μάθημα, ὅλα κινουῦνται εἰς αὐτὴν τὴν βασικὴν κίνησιν τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὴν πηγὴν τῆς. Εἰς τοὺς Νεοπλατωνικοὺς ἀργότερον τοῦτο θὰ γίνῃ ἀκόμη ἔντονον. Ἡ πηγὴ ἐδῶ εἶναι τὸ Ἐν. Ὁ Χριστιανισμὸς κατόπιν θὰ δώσῃ τὸ ἰδικόν του περιεχόμενον εἰς τὸ βασικὸν τοῦτο παλαιὸν σχῆμα. Ἡ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴν θείαν μακαριότητα εἰς τὸν κόσμον τῆς ἱστορίας, ἡ ἀτελεύτητος πάλη του μὲ τὴν φύσιν καὶ τὰς συνθήκας τῆς ζωῆς, ἡ νοσταλγία του διὰ τὴν ἀπολεσθεῖσαν εὐδαιμονίαν, ἡ ἔλευσις εἰς τὴν ἱστορίαν τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἡ ὑπερνίκησις τοῦ θανάτου διὰ τοῦ Ἰησοῦ, ἡ ἄρσις τοῦ μεγάλου χάσματος μεταξὺ ἀνθρώπου καὶ Θεοῦ, ἡ καταλλαγὴ καὶ ἡ ἐπάνοδος τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν πηγὴν του, ὅλα αὐτὰ κινουῦνται πέριξ αὐτοῦ τοῦ βασικοῦ σχήματος, κατὰ τὸ ὁποῖον ἡ ψυχὴ νοσταλγεῖ τὴν πηγὴν τῆς καὶ προσπαθεῖ ἐντὸς τῆς ἱστορίας νὰ πλησιάσῃ πρὸς αὐτήν. Τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ μυστήρια

57. Ὁ Ζεὺς ἀνεκάλεσε ἀπὸ τὸν Ἄδην τὴν Περσεφόνην, ὑπὸ τὸν ὄρον νὰ μείνῃ αὕτη πλησίον τοῦ Πλούτωνος ἐπὶ ἓν τέταρτον τοῦ ἔτους, τὸ ὁποῖον συμβολίζει τὸν σπόρον πρὸ τῆς βλαστῆσεώς του. Ἐχομεν καὶ ἐδῶ τὸ δράμα τοῦ σφάλματος καὶ τῆς ἀπολυτρώσεως ὑπὸ ἑλληνικὴν μορφήν, τὸ ὁποῖον δράμα ἐκφράζουν ἐπίσης μὲ τὸν τρόπον των ἡ παραβολὴ τοῦ σπηλαίου τοῦ Πλάτωνος, ἡ πτώσις τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὴν Π. Διαθήκην, ἡ λύτρωσις εἰς τὴν Κ. Διαθήκην καὶ ἡ σύγχρονος φιλοσοφία τοῦ Ἰπαρξισμού.

58. Περὶ τῆς μύσεως ταύτης βλ. Κ. Γ. Κουρτίδου, Τὰ ἀρχ. ἑλλ. μυστήρια, ἐνθ' ἄν. σ. 179 κ. ἐξ. Βλ. καὶ Ο. Κορν ἀρθρον ἐν R.E., XVI 2 (1935) 1268, 51 κ. ἐξ.

καὶ αἱ ἱεραὶ τελεταὶ εἶχον φιλοσοφικὴν σημασίαν, διότι περιστρέφοντο περὶ τὸ ζήτημα τῆς γενέσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἐν τῷ βίῳ καθάρσεως αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο πολὺ δικαίως ἡ γῆ τῆς Θράκης ἀποκαλεῖται ἱερά καὶ θεωρεῖται ἡ πατρίς τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας. Τὰ μεγάλα μυθικά της δράματα — εἰς τὸ βάθος τόσο ἀληθινὰ — ἐγονιμοποίησαν μετέπειτα ὅλα τὰ μεγάλα φιλοσοφικὰ συστήματα, τὰ ὁποῖα ἀπέδωσαν πλέον αὐτὰ τὰ δράματα μὲ καθαρῶς φιλοσοφικὰς ἐννοίας. Ὁ ἄριστος ποιητὴς καὶ κιθαρωδὸς Ὀρφεὺς ἔπειτα μὲ τὴν μαγικὴν δύναμιν τῆς λύρας του καὶ τὴν θεϊαν μελωδίαν του θὰ χαρίζη εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας τὸ ὑψηλὸν ἀγαθὸν τῆς τέχνης, τὸ ὁποῖον μαζὶ μὲ τὸν ἀγαθὸν τῆς θρησκείας καὶ τῆς φιλοσοφίας (ἐν εἴδει πρώτων μυθικῶν θεμελιωδῶν σπερμάτων) θὰ συνθέτουν τὴν μεγάλην προσφορὰν τῆς ὑπερόχου θρακικῆς γῆς πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα καὶ τὸν πολιτισμὸν.

ZUSAMMENFASSUNG

Der Begriff des Mythos im alten Thrakien

In diesem Aufsatz wird der Begriff und die Form des Mythos im alten Thrakien erklärt. Die Untersuchung beginnt mit einer Theorie Ratzels über die Umwelt. Danach wird eine Kritik zu dieser Theorie geboten, aber die Notwendigkeit dieser Theorie im mythischen und vorphilosophischen Leben des Menschen wird anerkannt. Danach wird der Beitrag des Prometheus für die Menschheit und seine Strafe behandelt. Prometheus, der Feuerbringer, bedeutet nach Hans-Georg Gadamer die Tragödie der Kultur in mythischer Form. Es folgt weiter eine Diskussion des Begriffes «Mythos», der vor der Erscheinung der Philosophie eine grosse Rolle im Leben des Menschen gespielt hat und es wird besonders auf die Stufen der geistigen Entwicklung, das Werden des mythischen Gegenstandes, die mythische Anschauungsform und die mythische Zeit eingegangen.

Thrakien ist ein Land des Mythos gewesen. Die Religion und die Musik wurden in Thrakien geboren und wuchsen dort. Es folgt eine Erörterung der thrakischen Form des Dionysoskultes und der Darstellung des Dionysos als kind, Sohn des Zeus und der Semele, das nach dem Tode seiner Mutter von den Nymphen gepflegt wurde und es werden die Mythen erzählt. Dionysos war auch ursprünglich ein Vegetations- und der Fruchtbarkeitsgott. Weiter wird ein wichtiges Stück von Strabo

X 3, 17 (= p. 722A. = p. 471 C. = II (1847) 386 Kramer) zitiert und erklärt. Die Mysterien, und zwar die eleusinischen, die Kabir—und die orphischen Mysterien, die orphische Religion und Dichtung werden erörtert. Orpheus war Sänger, Kitharاسpieler, Dichter, Zauberer, Seher und Theologe. Orpheus und Eurydike und seine Fahrt in die Unterwelt bilden ebenfalls einen interessanten Mythos. Orpheus lebt später im Christentum und besonders in der alten christlichen Malerei weiter. Thrakien war die Heimat des Orpheus. Platon spricht mit Achtung über die Weisheit der Mysterien, die eine philosophische Bedeutung gehabt hätten. Deshalb ist Thrakien heilig und wird als die Heimat der griechischen Religion angesehen. Kunst, Religion und Philosophie stellen das grosse Geschenk des erhabenen thrakischen Landes an Menschheit und kultur dar.

Heidelberg, 1.11.71.

Demetrios Moukanos